

Hans Ester

Afrikaner schrijvers en schrijfsters als prille lezers

Ter gelegenheid van haar veertigjarig jubileum publiceerte de gerenommeerde Zuidafrikaanse uitgeverij Tafelberg in Kaapstad een boekje waarin schrijver en cabaretier Hennie Aucamp teksten van Afrikaanstalige schrijfsters en schrijvers over hun prille leeservaringen bijeenbracht: *'n Boekreis Ver.* (Tafelberg-Uitgewers. Kaapstad 1992). In zijn inleiding vertelt Aucamp dat het boekje uit een voordracht is voortgekomen: 'Vir hierdie uitgawe het daar heel wat aanvullings en uitbreidings gekom, maar die gemene deler het gebly: die Afrikaanse skrywer as leser, soos ons hom in outo- en verholde outobiografiese tekste leer ken'.

Een van de eersten die Aucamp aan het woord laat, is Audrey Blignault. Zij vertelt over de tijd toen zij nog Amanda heette:

'Dit tref my vandag hoe goed ek daardie boeke van my kinderjare onthou. Waarom sou hulle so 'n onuitwisbare indruk op my gemaak het? Omdat ek 'n ontvanklike kind was toe ek hulle geles het? Omdat ek hulle saam met 'n maat geles en geniet het? Omdat dit 'n besondere ondervinding was om boeke in Afrikaans te lees? Miskien'.

Andere schrijvers aan wie Aucamp aandacht besteedt, zijn Louis Leipoldt en Uys Krige. Krige vertelt over het voorlezen door zijn moeder:

'Toe ek nog nie lees nie of toe ek nog skaars kon lees, het my moeder dikwels vir ons uit die klassieke geles. Uit *Don Quichotte*, *Pilgrim's Progress* van Bunyan, Dickens, Kingsley se *Water Babies* ... En Mammie het natuurlik vir ons talle pragtige verhale uit die Bybel geles. Die Statebybel natuurlik, want ek was tien jaar oud toe ons in 1920 te Stellenbosch vereenvoudigde Hollands verruil het vir Afrikaans. My moeder was verantwoordelik vir al ses van haar kinders se liefde vir die letterkunde'.

Naar aanleiding van Krige's uitspraken over de boeken van zijn kinderjaren merkt Aucamp op, dat het boek niet alleen wegens de inhoud maar ook 'as sensuele objek', dat wil zeggen met kleuren en tekeningen voor een kind een grote aantrekkingskracht kan hebben. Uys Krige vertelt hoe de hartstocht van zijn alter ego Fransie zich op *Die wonderlike avonture van Sindbad die matroos* richtte:

'Die boek het dadelik sy aandag getrek. Kleure is vir hom hog mooier as woorde, en baie baie mooier as klanke. 'Kleur -en die lyn, die vorm van dinge- voel hy, praat met hom direk sonder dat hy nog, soos in die geval van die geskrewe woord, soms moet nadink en hard probeer verstaan. En daardie boekie het kleur in overvloed. Dit was die warm rooi kleur van sy band wat Fransie in die eerste instansie reguit na die boek getrek het. Haastig het hy dit opgetel, lank hom aan die band staan en vergaap, sonder om eens die boekie oop te slaan'.

In 1933 vertrok de jonge Uys voor studie naar Nederland. Daar kon hij zijn woordenschat geducht uitbreiden met behulp van de Statenbijbel, Vondel, Hooft en Kloos:

'Van daardie slingerende, stygende en dalende, heerlik deinende volsin -die Alexandryn, nie waar nie- het Vondel hom die groot meester gemaak. God, wat 'n digter!'

Het gedeelte over Louis Leipoldt put vooral uit diens onvoltooid gebleven autobiografie. Leipoldt -die later arts in Kaapstad zijn collega/schrijver en collega/arts Slauerhoff zou behandelen- vertelt hoe nieuwsgierig hij was naar de verboden medische boeken van zijn vader die op de bovenste plank in diens studeerkamer stonden:

'Wat was natuurliker dan dat die nuuskierigheid van 'n kind, net soos diè van Eva onder die paradyselike appelboom, die verbode geheim van daardie bowenste tak as 'n gedurige prikkel sou beskou? Dit was nie maklik om aan my nuuskierigheid te voldoen nie, want 'n knaende gewete het altyd gewaarsku teen ongehoorsaamheid, maar op die ou end het die kinderlike duiwel die oorhand gekry: ek het op die leertjie geklim en een van die onbehoorlike boeke vir insage afgeneem. Dit was die eerste wat my hand teengekom het, en ek dink ek het dit gekies omdat die formaat en dikte so min of meer 'n leerboek wat Vader vir sy mediese studie gebruik het, Frank se *Chirurgie*, met ietwat ouerwetse houtsnee-illustrasies van dinge en gebeurtenisse waarvan ek in my ergste nagmerrie nooit gedroom het nie'.

Louis Leipoldt werd ziek van wat hij geestelijk niet aankon. Hij kwam over zijn ziekte heen toen zijn vader samen met hem het afgrijselijke boek nog eens bekeek en er de tijd voor nam om hem uit te leggen wat een operatie inhield.

Een voor Nederlandse lezers aardig gedeelte is van de hand van Alba Bouwer. Zij schetst in een van haar (autobiografische) verhalen over het meisje Alie de ontmoeting van Alie met de Nederlandse literatuur:

'Nederlandse voorgeskrewe werk op diè Maandagmiddag. Boeke val oop en bladsye ritsel soos almal omblaai, en Alie hoor tussenin hoe Edith Dickson agter haar sug, want vir haar is die Nederlands baie hoog en baie swaar. "De Meester-glaswerker deur Augusta de Wit", lees juffrou Roux die opskef van die verhaal uit die boek wat sy so ligweg in haar regterhand hou asof dit iets fyns is wat sy probeer weeg. "Het julle dit almal? Ons lees dit saam deur". Lekker. Niks stamp en skud oor moeilike sinne en betekenis nie; eers net die storie en die klank van die woorde wat so glad en rond is as Juffrou lees, en dan volgende keer al die verduidelikings'.

Aucamp behandel nog vluchtig enkele andere skrywers en skryfsters in het Zuidafrikaans. Hij had wat mij betreft nog veel langer moeten doorgaan en bijvoorbeeld ook Elisabeth Eybers, Ernst van Heerden, Sheila Cussons, Lina Spies en André Brink aan het woord mogen laten.

Maar mijn bezwaar tegen de beknoptheid neemt niet weg dat het een mooi jubileumboekje is met boeiende verhalen over de eerste ontmoetingen met de literatuur en met behartenswaardige uitspraken zoals: 'Ouers, onderwysers, bibliotekaris, neem kennis: die vestiging van respek vir die geskrewe woord begin al by die vashou van en blaai in 'n boek'.